

Een nieuw sociaal statuut voor de kunstenaars

Uitgegeven door de Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid

Nieuw sociaal statuut kunstenaars

WOORD VOORAF

Op 1 juli 2003 wordt het nieuw sociaal statuut voor kunstenaars van kracht. Van dan af kunnen alle kunstenaars genieten van een volledige sociale bescherming. Zij kunnen rekenen op ziekteverzekering, jaarlijkse vakantie, kinderbijslag en pensioen en op uitkeringen in geval van werkloosheid of arbeidsongeschiktheid.

In principe behandelt de sociale zekerheid de artiest als werknemer, maar wie daar redenen voor heeft, kan vragen om als zelfstandige beschouwd te worden. In de administratie van de sociale zekerheid wordt een Commissie Kunstenaars opgericht die de artiesten adviseert en er op toeziet dat de meest aangewezen keuze wordt gemaakt.

Kunstenaars met het statuut van werknemer die voor meerdere opdrachtgevers werken (b.v. door elke avond ergens anders op te treden) moeten niet meer aan al die opdrachtgevers vragen om verplichtingen als werkgever te vervullen. Als vaste werkgever van de artiesten zullen zogenaamde "sociale agentschappen voor kunstenaars" (SAK's) optreden. Het zijn een soort uitzendkantoren die door de Gewesten erkend moeten zijn.

Voor kunstenaars die als werknemer actief zijn, komt er een nieuwe manier om de sociale bijdragen te berekenen. Door de vrijstelling van 35 euro van het (dag)loon of 4,5 euro van het uurloon is die bijzonder voordelig.

Deze korte beschrijving van het nieuw sociaal statuut van de kunstenaar roept ongetwijfeld talrijke vragen op. In deze brochure worden de belangrijkste vragen voor u op een rijtje gezet en beantwoord.

ALGEMEEN

Wie wordt als kunstenaar beschouwd?

De wet geeft geen definitie van een kunstenaar, wel van artistieke prestaties en/of werken. Onder 'het leveren van artistieke prestaties en/of het produceren van artistieke werken' wordt verstaan "*de creatie en/of uitvoering of interpretatie van artistieke oeuvres in de audiovisuele en de beeldende kunsten, in de muziek, de literatuur, het spektakel, het theater en de choreografie*".

Dit is een ruime definitie, die ook komaf maakt met het kunstmatige onderscheid tussen scheppende en uitvoerende kunstenaars, maar het spreekt voor zich dat er toch nog tal van twijfelgevallen bestaan. Mensen die niet goed weten of ze aanspraak kunnen maken op het statuut van kunstenaar zullen hun geval kunnen voorleggen aan de Commissie Kunstenaars, maar die moet nog opgericht worden (zie verder).

Wat is een sociaal statuut?

De sociale zekerheid beschermt iedereen tegen een aantal sociale risico's. Deze risico's kunnen gebeurtenissen zijn die het inkomen doen dalen of wegvallen (ziekte, invaliditeit, ouderdom, overlijden kostwinner en werkloosheid). De sociale zekerheid kent dan vervangingsinkomens toe. Andere risico's of situaties staan los van het inkomen, maar veroorzaken wel extra kosten (ziektekosten en opvoeding kinderen). Daarvoor zijn tegemoetkomingen en bijslagen voorzien.

Tegenover deze bescherming (de rechten) staan plichten: er moeten bijdragen betaald worden. De hoogte van deze bijdragen hangt af van het inkomen van de betrokkene en van zijn of haar sociaal statuut: werknemer, zelfstandige of ambtenaar. Globaal kan gesteld worden dat de bijdragen voor ambtenaren en werknemers het hoogst zijn, waardoor zij ook de grootste bescherming krijgen. Zelfstandigen moeten minder betalen, maar worden ook minder goed beschermd.

Wat is het verschil tussen het sociaal statuut van een zelfstandige en een werknemer?

In de nieuwe regeling kan de kunstenaar kiezen tussen het statuut van werknemer en dat van zelfstandige. Zoals hierboven gezegd, is er zowel een verschil in plichten (bijdragen) als in rechten (bescherming).

Bijdragen

Bij *werknemers* worden de bijdragen gedeeltelijk betaald door de werkgever. We spreken dus van werknemers- en werkgeversbijdragen. De werkgeversbijdragen worden door de werkgever bovenop het brutoloon doorgestort aan de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ). Voor bedienden is dat minstens 33% van het brutoloon. Daarnaast moet de werkgever van het brutoloon ook nog eens de werknemersbijdragen aftrekken en doorstorten aan de RSZ. Deze werknemersbijdragen vormen 13,07% van het brutoloon.

Om de tewerkstelling te verbeteren, heeft de overheid beslist om de werkgevers- en/of werknemersbijdragen te verlagen. De meest gekende methode is de structurele lastenverlaging, waardoor de werkgeversbijdragen voor alle werknemers in de privé-sector verminderen. Omdat deze maatregel niet aangepast is aan het profiel van artistieke tewerkstelling, komt er een specifieke regeling voor kunstenaars (zie verder).

In de zelfstandigenregeling moet de *zelfstandige* zélf om de drie maanden bijdragen storten aan een sociaal verzekeringsfonds. Let op: zij worden berekend op basis van het netto belastbaar inkomen dat de zelfstandige heeft aangegeven voor het derde kalenderjaar dat voorafgaat aan het jaar waarin de bijdrage betaald wordt (men noemt dat het 'referentiejaar'). Dat kan tot gevolg hebben dat een zelfstandige op een moment dat het financieel wat minder goed gaat, toch bijdragen moet betalen op een inkomen van drie jaar geleden toen het hem of haar misschien beter voor de wind ging!

Een ander kenmerk van de bijdragen voor zelfstandigen is dat er een minimumbijdrage is (438,40 euro voor een zelfstandige in hoofdberoep, vermeerderd met 3 à 4 procent administratiekosten). Voor de inkomensschijf boven 64.238,84 euro moeten geen bijdragen meer betaald worden.

Bescherming

De *werknemer* krijgt sociale rechten op basis van de betaalde bijdragen en de aangifte van het aantal arbeidsdagen bij de RSZ. Voor de sociale zekerheid zijn arbeidsdagen de dagen waarop daadwerkelijk arbeid wordt verricht, ongeacht de duur van die arbeid. Met andere woorden, elke dag waarop iemand aan de slag gaat, geldt als een arbeidsdag, zelfs als het maar voor één uur is. De sociale zekerheid is onderverdeeld in zes zogenaamde 'takken'. Het zijn ziekte & invaliditeit, werkloosheid, pensioenen, kinderbijslag, arbeidsongevallen en beroepsziekten. Als de werknemer geen bediende is, maar een arbeider, komt daar nog het recht op jaarlijkse vakantie bij.

De uitbetaling van de uitkeringen en vergoedingen gebeurt bij werknemers door zogenaamde betalingsinstellingen, die geld krijgen van de RSZ. Voor kunstenaars die als werknemer actief zijn, worden momenteel al de pensioenen en de werkloosheidsuitkeringen centraal beheerd en uitbetaald, namelijk door de Rijksdienst voor Pensioenen (pensioenen) en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (werkloosheid). Door de nieuwe wet zullen voortaan ook de Rijksdienst voor Jaarlijkse Vakantie en de Rijksdienst voor Kinderbijslag van Werknemers ingeschakeld worden en zorgen voor een centraal beheer van respectievelijk het vakantiegeld en de kinderbijslag. In tegenstelling tot klassieke bedienden zullen kunstenaars hun vakantiegeld dus rechtstreeks van de Rijksdienst voor Jaarlijkse Vakantie krijgen, en niet van de verschillende opdrachtgevers voor wie ze werken. Dat geeft hen de zekerheid dat ook op dit vlak de vergoedingen vlot en correct uitbetaald worden.

De *zelfstandige* krijgt met zijn bijdragen recht op geneeskundige verzorging (maar uitsluitend op zogenaamde 'grote risico's' zoals bijvoorbeeld operaties en kraamverpleging), ziekte- en invaliditeitsuitkeringen, gezinsbijslag, pensioenen en, sinds enkele jaren, op een tijdelijke inkomensvervangende vergoeding bij faillissement. Net als de bijdragen, worden ook de sociale uitkeringen anders berekend voor werknemers dan voor zelfstandigen. Algemeen is het zo dat zowel de bijdragen als de uitkeringen voor zelfstandigen lager liggen dan bij werknemers.

Wat de zelfstandigen betreft is er nu al geen gevaar voor een versnipperde uitbetaling van de kinderbijslag. Zij krijgen hun kinderbijslag van het verzekeringsfonds dat ze zelf kiezen.

Waarom is er geen afzonderlijk kunstenaarsstatuut?

Wanneer men het heeft over hét statuut van de kunstenaar, bedoelt men niet dat er een heel eigen stelsel van bijdragen en rechten ontworpen is. De sociale zekerheid is nu al geen toonbeeld van eenvoud en helderheid, allerlei uitzonderingsstatuten zouden het kluwen helemaal onontwaaarbaar maken. De wet voorziet daarom een pragmatische oplossing: een sociale bescherming die zo veel mogelijk aansluit bij de algemene beginselen van sociale zekerheid, met daarin een aantal eigen accenten die beantwoorden aan de eigenheden van het artistieke beroep.

Zoals gezegd, kan de kunstenaar kiezen voor het statuut van werknemer of dat van zelfstandige. Eens gekozen zijn de toelatingsvoorwaarden, de hoogte van uitkeringen en tegemoetkomingen, de berekening van de bijdragen, ... precies dezelfde als voor andere werknemers of zelfstandigen. Er zijn maar enkele uitzonderingen: er bestaat bijvoorbeeld een specifieke bijdragevermindering voor mensen die kunstenaars tewerkstellen (zie verder), en er is een heel eigen werkloosheidsregeling. De inhoud van deze werkloosheidsregeling wordt toegelicht in een afzonderlijke folder "*Kunstenaar?*", die verkrijgbaar is in elk regionaal werkloosheidsbureau of op de website van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (www.rva.be).

Is het statuut nu definitief geregeld?

De federale wetgeving is rond, maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat het statuut kant-en-klaar afgewerkt is. Alles moet nog in de praktijk uitgetest worden. Uit die ervaringen kan blijken dat de wetgeving bijgestuurd moet worden, of dat bijkomende bepalingen nodig zijn. Er is trouwens al afgesproken dat de Commissie Kunstenaars over maximaal twee jaar een verslag moet opmaken over haar werking, dat in het parlement besproken zal worden. Men zal dan ook evalueren of nog andere dan occasionele gebruikers (zie verder) een beroep mogen doen op Sociale Agentschappen voor Kunstenaars (SAK's).

Bovendien is een samenleving, en zeker het artistieke milieu, voortdurend in evolutie. Het is dus te verwachten dat er nieuwe noden ontstaan, die dan weer opgevangen moeten worden in nieuwe wetgeving. De huidige regeling moet daarom eerder als een begin- dan als een eindpunt gezien worden. Uiteraard zullen de kunstenaars ook in de toekomst van nabij betrokken worden bij de opvolging en de bijsturing van het statuut.

KIEZEN VOOR EEN STATUUT

Kan ik zèlf kiezen voor een bepaald sociaal statuut?

De kunstenaar kan zelf uitmaken welk statuut het best bij zijn of haar activiteiten past. Om dit vlot te laten verlopen, wordt gewerkt met een zogenaamde "gelijkstelling met werknemers" die achteraf weerlegd kan worden. Via deze typische sociale zekerheidstechniek krijgt iemand automatisch een bepaald statuut, tenzij hij of zij aantoont dat een ander statuut meer geschikt is.

Voor de kunstenaars wil dat zeggen dat iedereen die "*tegen betaling van een loon artistieke prestaties levert en/of artistieke werken produceert in opdracht van een natuurlijke persoon of rechtspersoon*" werknemer is. Wie echter werkt in omstandigheden die socio-economisch niet te vergelijken zijn met een relatie werknemer-werkgever, kan zich vestigen als zelfstandige. Met andere woorden, als de kunstenaar zelfstandig is in de ware zin van het woord, kan hij of zij dat ook zijn voor de sociale zekerheid. De wet bepaalt ook dat kunstenaars die hun artistieke activiteiten uitvoeren via een vennootschap waarvan ze zelf beheerder zijn, automatisch als zelfstandige beschouwd worden.

Word ik begeleid bij die keuze?

De keuze tussen het statuut van werknemer en zelfstandige is in vele gevallen niet vanzelfsprekend. Zeker beginnende kunstenaars kunnen daarbij wat hulp gebruiken. De wet voorziet daarom de oprichting van een zogenaamde "Commissie Kunstenaars", die samengesteld is uit ambtenaren van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de Werknemers (RSZ) en het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) en voorgezeten wordt door een onafhankelijk persoon. Bij deze commissie zullen de kunstenaars informatie kunnen inwinnen over de rechten en plichten die verbonden zijn aan het werknemers- en het zelfstandigenstatuut.

De commissie kan ook, op vraag van de kunstenaar of op eigen initiatief, onderzoeken of iemand terecht voor het zelfstandigenstatuut gekozen heeft. Ze baseert zich daarvoor op een aantal indicatoren (bv. bedrijfsplan, aantal opdrachtgevers, werkervaring,...). Als ze vindt dat de persoon in kwestie onterecht gekozen heeft voor het zelfstandigenstatuut, brengt ze de kunstenaar en de betrokken sociale zekerheidsinstellingen (de RSZ, het RSVZ, de sociale inspectiediensten,...) daarvan op de hoogte.

Wat als ik me vergist heb?

Wie zich als zelfstandige gevestigd heeft, maar twijfelt aan zijn statuut (bv. omdat de werkomstandigheden veranderd zijn), kan uiteraard overstappen naar de werknemersregeling. Desgewenst kan hij of zij zijn situatie ook voorleggen aan de Commissie Kunstenaars.

Wie zijn activiteiten als zelfstandige wil stopzetten moet dit binnen de 15 dagen melden bij zijn verzekeringsfonds. Let op: in principe zijn vanaf dat kwartaal geen bijdragen meer verschuldigd, maar als je het volgend kalenderjaar terug een activiteit als zelfstandige start moet je voor de tussenliggende periode toch bijdragen betalen.

Kan een opdrachtgever mij dwingen om voor een bepaald statuut te kiezen?

Het nieuwe sociaal statuut is er precies op gericht om de kunstenaar te laten werken met een statuut dat het best bij zijn situatie past. Bovendien worden er specifieke maatregelen voorzien die moeten vermijden dat kunstenaars het zelfstandigenstatuut opgedrongen krijgen. Ten eerste zorgt de oprichting van de Sociale Agentschappen voor Kunstenaars (zie verder) ervoor dat de tewerkstelling als werknemer gemakkelijker wordt. Ten tweede neemt de specifieke lastenverlaging een belangrijk deel van de werkgeversverplichtingen weg. Verder zal de Commissie Kunstenaars er nauwgezet op toezien dat er geen schijnzelfstandigheid ontstaat.

Kan men mijn statuut met terugwerkende kracht herzien?

In theorie kan de sociale zekerheid dit doen, maar ook daar is een mouw aangepast via de *zelfstandigheidsverklaring* die de kunstenaars kunnen aanvragen bij de Commissie Kunstenaars. Wie een dergelijke verklaring kan voorleggen, zal, voor de activiteiten waarop de verklaring slaat, ontegensprekelijk beschouwd worden als 'zelfstandige'. De kunstenaars en hun opdrachtgevers kunnen er dus zeker van zijn dat hun zelfstandigheid niet in twijfel getrokken wordt. De verklaring zal voor twee jaar gelden en kan op eenvoudige aanvraag verlengd worden.

Kan ik deels werknemer en deels zelfstandige zijn?

Een werknemer kan steeds een bepaalde activiteit als zelfstandige in bijberoep uitoefenen (bv. een violist-werknemer die als zelfstandige ook violen bouwt). De sociale zekerheid doet maar moeilijk als de activiteit in bijberoep eigenlijk ten onrechte als zelfstandige uitgeoefend wordt. Zeker wanneer het om dezelfde activiteit voor dezelfde opdrachtgever gaat, is er vermoedelijk iets niet pluis. Zo is het bv. verboden om enkele uren voor een bepaald gezelschap toneel te spelen als werknemer en voor datzelfde gezelschap enkele uren als zelfstandige te spelen. Men heeft het in dit geval over schijnzelfstandigheid.

KOSTPRIJS

Ga ik minder verdienen door het sociaal statuut?

Sommige kunstenaars vragen zich af of ze niet minder netto-loon zullen overhouden. Dat is inderdaad mogelijk, maar er horen enkele opmerkingen bij. Ten eerste moet het duidelijk zijn dat de nieuwe regeling geen nieuwe lasten invoert. Men mag niet vergeten dat wie vroeger geen bijdragen betaalde, eigenlijk in overtreding was. Bovendien moet men er rekening mee houden dat de bijdragen recht geven op een bescherming die ook heel wat waard is.

Belangrijk hierbij is dat de wetgever er voor gezorgd heeft dat natuurlijke of rechtspersonen die een kunstenaar tewerkstellen, aanspraak kunnen maken op een forfaitaire verlaging van de werkgeversbijdragen. Concreet wordt van het loon van de kunstenaar zoals dat bij de RSZ wordt aangegeven, 35 euro van het (dag)loon of 4,5 euro van het uurloon, vrijgesteld van werkgeversbijdragen.

Hoe wordt de vrijstelling van werkgeversbijdragen berekend?

De vrijstelling gebeurt per tewerkstelling. Als een kunstenaar dus per dag voor meerdere werkgevers werkt, heeft ieder van die werkgevers recht op de vrijstelling. Voorwaarde is wel dat minstens het interprofessioneel vastgelegd minimumloon (53,67 euro per dag) is betaald: dan kan de vrijstelling van 35 euro bekomen worden, ook wanneer de prestatie slechts enkele uren heeft geduurd en bij de RSZ wordt aangegeven in uren. Als maar enkele uren per dag aangegeven worden, en als de totale vergoeding voor die dag onder de 53,67 euro blijft, kan de vrijstelling per uur toegepast worden. Voorwaarde is wel dat voor deze uren het minimum uurloon betaald wordt (nl. 7,06 euro).

Voor scheppende kunstenaars is deze berekeningswijze op het eerste gezicht minder vanzelfsprekend. Deze mensen worden immers meestal vergoed met een globale som (een 'taakloon'). De RSZ laat echter toe om dat taakloon te spreiden over een aantal 'fictieve' arbeidsuren of -dagen en op die manier te komen tot een fictief uur- of dagloon. Zolang het resulterende dag- of uurloon boven de vastgestelde minima blijft, kunnen de kunstenaar en zijn opdrachtgever vrij bepalen hoe die spreiding precies gebeurt. De vrijstelling van werkgeversbijdragen en het bedrag van latere uitkeringen worden berekend op basis van deze spreiding.

Moet ik bijdragen betalen op mijn auteursrechten?

Neen, net zoals vroeger moet men geen sociale bijdragen betalen voor auteursrechten. Voorwaarde is wel dat de kunstenaar voor de rest op een volwaardige manier door een sociaal statuut beschermd wordt. Dat kan zelfs via de afgeleide rechten van de partner zijn. Wie louter en alleen van auteursrechten leeft, zal daar dus wel sociale bijdragen op moeten betalen.

SOCIALE AGENTSCHAPPEN VOOR KUNSTENAARS (SAK'S)

Ik werk voor zeer veel werkgevers. Wat dan?

Veel kunstenaars vervullen korte opdrachten voor wisselende werkgevers (bv. een rockgroepje dat op één week tijd optreedt voor meerdere jeugdverenigingen). Voor veel van deze zogenaamde "occasionele gebruikers" is het niet vanzelfsprekend om telkens weer alle werkgeversverplichtingen te vervullen. De wet voorziet daarom de erkenning van "sociale agentschappen voor kunstenaars" (SAK). Deze agentschappen zullen optreden als een interimkantoor. Een kunstenaar die werkt via een SAK, kan aan de opdrachtgever vragen om het loon aan deze SAK door te storten. Het agentschap kan dan zorgen dat alle sociale aangiften en bijdragen in orde komen.

Kan ik als zelfstandige een beroep doen op een SAK?

Neen, SAK's zijn voorbehouden voor activiteiten die uitgevoerd worden als werknemer.

Ben ik verplicht om al mijn activiteiten via een SAK te laten verlopen?

Neen. De kunstenaar kan vrij met de opdrachtgever afspreken voor welke activiteiten een SAK ingespannen wordt en voor welke niet. Let wel, als de kunstenaar geen beroep doet op een SAK, moeten de werkgeversverplichtingen naar behoren vervuld worden door de opdrachtgever. Voor veel zogenaamde "occasionele gebruikers" is dit geen sinecure.

Waar kan ik deze SAK's vinden?

De erkenning van de SAK's is een bevoegdheid van de gewesten. De gewesten zijn nu aan het onderzoeken aan welke erkenningscriteria men de SAK's zal onderwerpen.

Zullen deze kantoren ook boekingen verzorgen?

Er is geen sprake van dat deze agentschappen ook werken als een boekingskantoor. Wie een toneelgroep wil vastleggen, zal daarvoor dus niet naar een SAK kunnen bellen.

Welke opdrachtgevers kunnen een beroep doen op de SAK's?

Niet iedereen die een kunstenaar tewerkstelt, kan een beroep doen op een SAK. Het gebruik wordt beperkt tot opdrachtgevers die geen ander personeel te werkstellen of maar zelden een beroep doen op kunstenaars (bv. gelegenhedsoptreden in een café, onderneming vraagt kunstenaar een muurschildering te maken in nieuwe bedrijfsruimte ...). Bij de voorbereiding van het nieuw statuut vreesden sommigen immers dat instanties die nu kunstenaars in vast dienstverband tewerkstellen, de SAK's zouden gebruiken om op interim-arbeid over te schakelen. De beperking zorgt er voor dat een belangrijk deel van de werkgevers (bv. culturele centra) geen toegang krijgt tot de SAK's. De toekomst zal moeten uitwijzen of op dit vlak nog een aanpassing wenselijk en/of mogelijk is.

Wanneer moet ik contact nemen met een SAK?

Kunstenaars die soms opdrachten uitvoeren voor een occasionele werkgever, melden zich best zo snel mogelijk bij een SAK. Als ze willen dat een SAK voor een bepaalde opdracht de werkgeversverplichtingen op zich neemt, dan moeten ze deze opdracht vooraf bij het SAK aangeven. De SAK's moeten sinds 1 januari 2003 immers, net zoals alle andere werkgevers, de tewerkstelling onmiddellijk bij de RSZ aangeven via de elektronische databank DIMONA. Als het SAK activiteiten die al voorbij zijn nog in orde wil brengen voor de sociale zekerheid loopt het onvermijdelijk een boete op.

Welke kosten zullen deze SAK's aanrekenen?

Dat is op dit ogenblik nog niet te zeggen. Het is bij interimkantoren gangbaar om als werkingskost een bepaald procent van het loon van de werknemer aan te rekenen. Dat percentage verschilt van kantoor tot kantoor, en het is nog niet duidelijk of dit voor de SAK's eenduidig kan vastgelegd worden. Daarenboven is het niet duidelijk in hoeverre de gangbare BTW-tarieven voor interim-arbeid ook voor kunstenaars toegepast zullen worden. Momenteel zijn deze tarieven 6% voor uitvoerende artistieke prestaties en bestaat er discussie over het tarief van toepassing op scheppende artistieke prestaties. Er worden echter drukke onderhandelingen gevoerd om tot een voordeliger regeling te komen.

MEER INFORMATIE

Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid

Centrum 58 / Bureau C605 bis
Zwarte Lievevrouwstraat 3c - 1000 Brussel
Telefoon: +32-(0)2-509 84 94 - Fax: +32-(0)2-509 85 34
E-mail: assujettissement.onderwerping@minsoc.fed.be